

Afstudeeronderzoek Haven 58/58A Schoonhoven

Door **Claudia Versloot** en **Michel Massar** is **bouwhistorisch en bouwtechnisch onderzoek** uitgevoerd in een winkel/woonhuis met het adres **Haven 58/58A te Schoonhoven**. Het afstudeeronderzoek is uitgevoerd in het eerste kwartaal van 2011 in het kader van de post-HBO opleiding **Bouwhistorie, Restauratie en Monumentenzorg** aan de **Hogeschool Utrecht**.

Voorgevel Haven 58/58A te Schoonhoven.

Het bouwhistorisch onderzoek omvat de stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis, bouwgeschiedenis, bouwhistorische beschrijving en de waardestelling van het pand. Het bouwtechnische onderzoek bestaat uit een opname met restauratievisie waarin het pand is beschreven en de bouwkundige gebreken in beeld zijn gebracht.

Vervolgens is er ingezoomd op een specifiek onderdeel of onderwerp, de zogenaamde verdieping. Met de verdieping is onderzocht of het pand duurzamer gemaakt kon worden met

behoud van de aanwezige monumentwaarden. In de woonkamer is behangselonderzoek en kleuronderzoek uitgevoerd. Voor het restaureren van deze ruimte is een werkomschrijving gemaakt.

Beschrijving van het pand Het pand van slagerij Looman staat op een rechthoekig perceel en bestaat uit drie bouwdelen, namelijk het voorhuis, het achterhuis en een aanbouw, en is gelegen op de hoek van de Appelstraat en de Haven. De rechterzijgevel is gelegen aan de Appelstraat en de voorgevel maakt onderdeel uit van de westelijke gevelwand van de Haven. Ter hoogte van het pand ligt de 'Steenen Brug' met er tegenover aan de oostelijke zijde van de Haven het stadhuis. Het pand bestaat uit een voorhuis (ca. 13x7m) op een rechthoekige plattegrond bestaande uit twee bouwlagen en een zadeldak met een wolfseind aan de voor- en achterzijde. Met daarachter links het achterhuis (ca. 5,7 x 4,5m) en rechts een latere aanbouw (ca. 2,4 x 2,4m). Het binnenterrein ligt achter de aanbouw en rechts naast het achterhuis.

De voorgevel van het voorhuis is een twee en een halve bouwlaag hoge en drie vensterassen brede gemetselde lijstgevel uit de tweede kwart van de 19e eeuw. De begane grond heeft een winkelpui, de eerste verdieping en de mezzanino hebben beide drie raamopeningen. De winkelpui heeft een symmetrische opzet met in het midden het winkelvenster met rechts de deur naar de winkel en links de deur naar de bovenwoning. Deze kozijnen zijn gelegen tussen gepleisterde muurdammen en de winkelpui en wordt beëindigd door een cordonlijst met fries.

De gevel is gemetseld in kruisverband met handgevormde bakstenen met een geknipte voeg. De houten vensters met kraalprofiel zijn licht getoogd en hebben een anderhalf steens hoge hanenkam. Op de eerste verdieping en de mezzanino zijn er respectievelijk H-vensters en stolpramen. De gevel wordt beëindigd met een hoofdgestel bestaande uit een gepleisterde architraaf, fries en een houten kroonlijst.

Bouwgeschiedenis In 1616 is het pand voor het eerst vermeld, door een erving van het pand. Het pand heeft in de 17de en 18de eeuw een functie gehad als kruidenierswinkel en apotheker. Een hoedenmaker deed in 1760 zijn intrede en is daar tot zeker eind 18e eeuw, mogelijk begin 19e eeuw gehuisvest. Zo rond 1850 is de grootste verbouwing aan het pand uitgevoerd. Daarbij is de eerste verdiepingvloer 500mm gezakt om meer stahoogte te krijgen voor de (huidige) bovenwoning. De muurstijlen met sleutelstukken en korbelen zijn buiten gebruik gesteld, waarbij de laatste twee onderdelen zijn verwijderd. De rechter zijgevel is hierdoor veranderd qua indeling. De voorgevel is geheel vernieuwd. In de 20e eeuw is de winkelpui meerdere malen verbouwd en is de inrichting

van de winkel een aantal malen gewijzigd. Vanaf 1939 is de winkel op de begane grond in gebruik als slagerij.

De woonkamer op de eerste verdieping ligt achter de voorgevel en de rechterzijgevel.

De rechter zijgevel vertoont twee breed getoogde rollagen met daaronder diverse verstoringen in het metselwerk wat er op duidt dat hier begin 17e eeuw een 3-delig kruiskozijn heeft gezeten. Rond 1850 is de vloer gezakt en is het kozijn verwijderd en het metselwerk aangevuld.

Waardstelling De stedenbouwkundige opzet van het pand heeft een hoge monumentwaarde toegekend gekregen door de ligging in het oudste deel, de stadskern, van de stad. De hoge monumentwaarde bestaat uit de bouwmuren, de hoofdconstructie, het exterieur door zijn 19e eeuwse stijlopvattingen, alsook het interieur van de eerste verdieping. De begane grond en de 2e verdieping hebben in zijn algemeenheid indifferente monumentwaarden.

Behang uit ca. 1840-1860, blokdruk in lijmvverf (mat), waarbij het fond is gesatineerd op lompennapier.

Bouwtechnische opname Het pand lijkt vanaf de buitenzijde redelijk tot goed onderhouden, maar door de bouwtechnische opname is duidelijk geworden dat het pand een matige conditie heeft. Wanneer op korte termijn de gebreken niet worden hersteld, dan leidt dit uiteindelijk tot ernstige gebreken. Enkele geconstateerde gebreken zijn:

- De muurplaten en de blokkeels hebben ernstige gebreken en schade. Op sommige plaatsen zijn ze zelfs niet meer aanwezig. Dit kan gevolgen hebben voor de stabiliteit van het pand.
- De vloerdelen van de mezzanino zijn ernstig verzwakt (houtrot) en plaatselijk niet meer beloopbaar. Herstel is noodzakelijk als men de mezzanino (zolderverdieping) wil blijven gebruiken.

Onbeschoten kap, de mortel van de aangestreeken pannen valt plaatselijk weg.

- De mortel van de aangestreeken pannen is plaatselijk weggevallen en heeft grotendeels geen hechting meer. Om het dak waterdicht te houden dienen de pannen aangesmeerd te worden.

Restauratievisie Bij het restaureren van de gebreken ten behoeve van de functionaliteit van het pand en het aanbrengen van comfortverbeteringen dient rekening te worden gehouden met de in de waardestelling genoemde monumentwaarden. In zijn algemeenheid geldt voor de restauratievisie het volgende:

- Behoud gaat voor vernieuwen;
- Toevoegingen en veranderingen aan het pand moet reversibel zijn;
- Nieuw toe te passen materialen moeten compatibel zijn.

Duurzaamheid Onderzocht is of het pand duurzamer gemaakt kan worden met behoud van de aanwezige monumentwaarden. De duurzaamheid (Du) en de monumentwaarden (Mo) zijn tegen elkaar afgewogen door middel van het berekenen van het DuMo-profiel bestaand en nieuw. Om het DuMo-profiel te bepalen is de aanraakbaarheidsca-

Rechterzijgevel, met in het rood de bouwkundige gebreken. (tekening: Architectenbureau Rokus Visser)

gorie van het pand vastgesteld op C “monumentaal-flexibel” en de Mo-coëfficiënt is bepaald op factor 1,2. Het DuMo-rekenmodel heeft berekend dat het huidige pand een Du-index heeft van 55, daaruit volgt dat het DuMo-profiel een waarde heeft van 66 (een G label). De Du-index is veranderd in 165 en daaruit volgt een DuMo-profiel met een waarde van 198 (een C label).

De volgende werkzaamheden komen tegemoet aan de comfort-eisen van de gebruiker en waarbij de aanwezige monumentwaarden worden behouden:

- Dak isoleren aan de buitenzijde, met behoud van de huidige dakpannen. De voor- en achtergevel met Doscha schapenwol of met comfortwall (houtvezelplaat) isoleren. De zijgevels worden niet geïsoleerd. Dit vanwege de onzekerheid met betrekking tot inwendige condensatie en het vocht opnemend vermogen van het isolatiemateriaal.
- Toepassen van enkel isolerend glas ‘monumentenglas’ bij de vensters van de eerste verdieping in de voorgevel. Achterzetramen voor monumentale ramen (vensters eerste verdieping zijgevel) en dubbel glas voor niet monumentale ramen (vensters achtergevel). Verder goed sluitende ononderbroken kierdichting bij ramen en deuren, uitgezonderd de ramen waar achterzetramen worden geplaatst.

Behangselonderzoek Het behangonderzoek in het pand Haven 58/58a geeft een goed beeld van hoe omvangrijk en consequent het papieren behangsel is gebruikt als wandbekleding in het interieur. Bijzonder is dat bij dit onderzoek nog sporen van de oudste behangfase getraceerd zijn, waarmee we de opbouw van het papieren behang gebruik in beeld kunnen brengen over de aaneengesloten tijdsperiode van de afgelopen 150 jaar.

Kleuronderzoek Het kleuronderzoek aan het interieur is uitgevoerd aan de hand van stratigrafisch onderzoek. Bij deze onderzoeksmethode wordt met behulp van een scalpelmessje een dwarsdoorsnede gemaakt in de verflaag tot op de ondergrond. Hierdoor ontstaat een chronologische reeks van de opbouw van de verflagen. De beperkte hoeveelheid gevonden verflagen in het interieur duidt erop dat men het interieur niet vaak heeft geschilderd. De eiken imitaties waren eenvoudig vrij te leggen. De later opgebrachte verflaag/verflagen sprongen er vrij gemakkelijk vanaf. De eiken imitatie (XIXm) heeft lange tijd dienst gedaan als interieurafwerking. De laatste verflaag is vermoedelijk rond 1920-1930 aangebracht en is daarna niet meer gewijzigd. Bekend is dat het interieur vanaf 1956 geen wijziging heeft ondergaan.

Dendrochronologisch onderzoek Door het dendrochronologisch onderzoek zijn twee belangrijke bouwfasen (1574 en 1607) uit de resultaten gekomen. Het kleuronderzoek en het behangselonderzoek ondersteunen de realisatie van de bovenwoning (ca. 1850).

Claudia Versloot werkt als restauratiedeskundige bij de gemeente Groningen en Michel Massar is bouwkundig ingenieur bij Frank Goppel Architecten uit Gouda.

